

Anna Koziczak

"Alibi. Problematyka kryminalistyczna", Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 1993 : [recenzja]

Palestra 37/11(431), 112-114

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

■ Tadeusz Tomaszewski: *Alibi. Problematyka kryminalistyczna.*

Warszawa 1993, Wydawnictwo Prawnicze. s. 232.

„Alibi” – według *Słownika wyrazów obcych* Kopalińskiego – to „dowód stwierdzający czyjąś nieobecność na miejscu i w czasie przestępstwa”. Pojęciu alibi poświęcona jest najnowsza publikacja Tadeusza Tomaszewskiego, adiunkta w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Nosi ona tytuł *Alibi. Problematyka kryminalistyczna* i jest bodaj pierwszą w Polsce monografią na ten temat. Dotychczasowe publikacje traktowały problematykę alibi raczej wrywkowo lub przedstawiały to zagadnienie na marginesie innych problemów z zakresu prawa karnego lub kryminalistyki. Tadeusz Tomaszewski podjął próbę – wydaje się, że udaną – wszechstronnego omówienia problemu, alibi, rozpatrując z punktu widzenia kryminalistyki, a także częściowo procesu karnego.

Przemyślenia autora opierają się zarówno na podstawach teoretycznych (literatura przedmiotu jest dość obszerna; załączona do książki bibliografia zawiera ponad 300 pozycji), jak i empirycznych; dla uwzględnienia w pracy realiów praktyki, sięgnął autor do akt spraw karnych (prokuratorskich oraz sądowych). Materiał empiryczny poszerzony został dodatkowo o dane pochodzące z wywiadów przeprowadzonych wśród sędziów, prokuratorów i funkcjonariuszy policji, którzy przedstawiają własne doświadczenia z zakresu powoływania się na alibi przez domniemych sprawców przestępstw.

Rozpatrując zagadnienie alibi autor omawia na wstępie jego definicję, rodzaje oraz funkcje, po czym gruntownie analizuje powołanie się na alibi, jako na metodę obrony podejrzanych i oskarżonych o dokonanie przestępstwa. Jak wynika z akt, domniemani sprawcy przestępstw powołują się na alibi średnio w 20 procentach spraw wybranych kategorii (sprowadzenie pożaru, zabójstwo, zgwałcenie, kradzież z włamaniem, rozbój). Charakterystyczne są znaczne odchylenia od tej średniej w sprawach o zabójstwo oraz rozbój. W pierwszym przypadku alibi powoływane jest zdecydowanie rzadziej (zaledwie 5 procent), w drugim zaś znacznie częściej (40 procent). W obu przypadkach autor tłumaczy te odchylenia okolicznościami popełnienia przestępstw oraz specyfiką ich sprawców i ofiar (w pierwszym przypadku – częste związki rodzinne między sprawcą a ofiarą, pozostawanie sprawców na miejscu przestępstwa, a w dru-

gim – przypadkowość doboru ofiary, ucieczka z miejsca zdarzenia – sprzyjające nie przyznaniu się sprawców do dokonania przestępstwa).

Przeprowadzona przez T. Tomaszewskiego analiza akt wskazuje również, że w około 40 procentach spraw badanych kategorii alibi, powoływane przez domniemanego sprawcę przestępstwa, jest niewątpliwie sfabrykowane; należy jednak przyjąć, że „ciemna liczba” nie ujawnionych przypadków spreparowania alibi jest stosunkowo wysoka. Okazuje się, że badani przestępcy nie korzystają z fałszywego alibi w sposób szczególnie wyrafinowany. Ta forma obrony przygotowywana jest zazwyczaj *ad hoc*, w toku procesu, i w większości przypadków bazuje na fałszywych zeznaniach świadków. Jedynie w około 5 procentach spraw alibi jest przygotowywane jeszcze przed popełnieniem przestępstwa, ale wówczas bywa zazwyczaj gruntownie przemyślane i – jak stwierdza autor – często bywa skuteczne, doprowadzając do umorzenia postępowania karnego lub uniewinnienia oskarżonego.

Najciekawszy w omawianej pracy jest rozdział poświęcony taktyce sprawdzania alibi, traktujący o modelach, zasadach i metodach jego weryfikacji. Rozdział ten zawiera liczne uwagi krytyczne skierowane pod adresem organów prowadzących postępowania karne. Autor zarzuca im popełnianie wielu błędów w zakresie sprawdzania alibi (łącznie z niesprawdzeniem alibi w ogóle), czego konsekwencją bywa często umorzenie postępowania bądź uniewinnienie oskarżonego w przypadkach, gdy powinien zapasć wyrok skazujący, a z drugiej strony – również wyroki skazujące oparte są na co najmniej wątpliwych podstawach.

Charakterystyczne jest, że weryfikacja alibi przeprowadzana jest przed sądami zazwyczaj poprawnie. Zasadnicze zastrzeżenia, poparte wymownymi przykładami z praktyki, formułuje autor w stosunku do funkcjonariuszy prowadzących postępowania przygotowawcze. Do nich też w głównej mierze kieruje wskazówki, jak powinna przebiegać weryfikacja alibi, aby nie prowadziła do błędnych rozstrzygnięć procesowych. Opisując szczegółowo metody sprawdzania alibi: przesłuchanie (podejrzanego, oskarżonego i świadka), konfrontację, okazanie, eksperyment dowodowy, oględziny, ekspertyzy, czynności operacyjno-rozpoznawcze i inne, Tadeusz Tomaszewski omawia błędy popełniane przy ich stosowaniu, a także przedstawia możliwości, których należyte wykorzystanie winno prowadzić do właściwej oceny powołanego alibi. Postulaty autora mogłyby się niekiedy wydawać dość oczywiste, jednak cechy „oczywistości” pozbawia je wspomniana wyżej kulejąca praktyka.

Ujemną stroną pracy T. Tomaszewskiego jest nieco zbyt rozwlekły

sposób narracji; zdarzają się również pewne „potknięcia” językowe. Niewątpliwym walorem książki jest natomiast aktualność omawianej problematyki. Jak pisze sam autor, „alibi jest okolicznością, na którą od niepamiętnych czasów powołują się oskarżeni”, ostatnio jednak problem dodatkowo zyskał na znaczeniu w związku z masowym popełnianiem przestępstw przez pensjonariuszy zakładów karnych korzystających z przepustek. Powoływanie się na fakt „odsiadki” zapewnia im „żelazne” (bo nienależycie sprawdzane!) alibi i kończy się zazwyczaj umorzeniem postępowania wskutek niewykrycia sprawcy przestępstwa.

W związku z powyższym należy szczególnie polecić książkę Tadeusza Tomaszewskiego pracownikom organów ścigania, choć niewątpliwie będzie ona ciekawa również dla Czytelników „Palestry”. Tych ostatnich zainteresuje zapewne jeden z podrozdziałów, zatytułowany *Aktywność obrony*, w którym omawia się rolę adwokatów w procesach w przypadku podjęcia przez podejrzanego (oskarżonego) obrony opartej na alibi.

Anna Koziczak